

"LES JOURNALISTES", EEN ETS VAN JULES DE BRUYCKER (1907)

Omstreeks 1905 begon Jules De Bruycker, tot dan toe tekenaar en aquarellist (1), naar het voorbeeld van Baertsoen te etsen. In 1906 - hij was toen 36 jaar oud - werden zijn eerste vijftien etsen door Van Campenhout in Brussel gedrukt en in 1907 nogmaals zestien (2). Daarna hield De Bruycker er als etser enkele jaren mee op, om er pas in 1911 mee te herbeginnen.

Een van die etsen uit de aanvangsperiode heet "Les Journalistes" (3). Deze prent (26,5 x 37 cm), die van 1907 dateert (afb. 1), stelt vier heren voor, bijeen gezeten in een wat vaag aangeduid interieur waarin, vrij slordig en willekeurig, enkele tekeningen aan de wand zijn vastgeprikt...

Drie van de heren, links op de prent, zijn - op een rijtje gezeten - in zijaanzicht afgebeeld en staren zwijgend voor zich uit; een van hen is een zware sigaar aan het roken. De vierde heer, rechts op de prent, is frontaal in beeld genomen, alsof hij "presideert".

Naar de titel van de prent te oordelen, zijn het journalisten. Drie van hen hebben alvast een attribuut dat naar het schrijven verwijst: op de voorgrond links, bij de stoel van de heer met de strohoed, staat een fles inkt; de beide heren naast hem, die er blootshoofds bij zitten, hebben allebei een schrijfpennen, de eerste in de hand, de tweede boven het oor. Bij de vierde daarentegen, de man met de bolhoed, ontbreekt elke verwijzing naar het schrijven! Is hij wellicht geen journalist, zoals de andere drie, maar een "buitenstaander" ten aanzien van deze collega's-penneridders, een toevallige bezoeker misschien?

In zijn "Herinneringen aan Juul De Bruycker" (4) vertelt Dr. P.J.J. Bonnel (5) over zijn bezoeken aan de huisbewaarder van de Gentse universiteit in de Voldersstraat Emiel Van Vooren (6), die toentertijd aan vrienden en bekenden werk verkocht van Jules De Bruycker. In de woonvertrekken van deze conciërge, die een curieus personage moet geweest zijn, heeft de jonge universiteitsstudent Peter Bonnel omstreeks 1910 Jules De Bruycker leren kennen. Bonnel beschrijft in 1956, bijna een halve eeuw later, als volgt zijn "eerste ontmoeting met hem (= JDBr), die mij weldra als vriend zou aanvaarden en die me als zodanig, door heel zijn lange leven, heeft behandeld. Hij zat aan de schaduwzijde van de reeds donkere keuken, bij valavond, met nog twee andere heren. Eenmaal mijn ogen beter aan de duisternis gewend, meende ik een der personages te herkennen, die - samen met Emiel, in diezelfde keuken - *als 'Journalistes' in een ets van De Bruycker werden vereeuwigd*. Later zou ik van Emiel vernemen dat, *evenmin als hijzelf, geen dier personages een 'penneridder' was. Het waren eenvoudig gasten van onze*

E5

E4

E3

E2

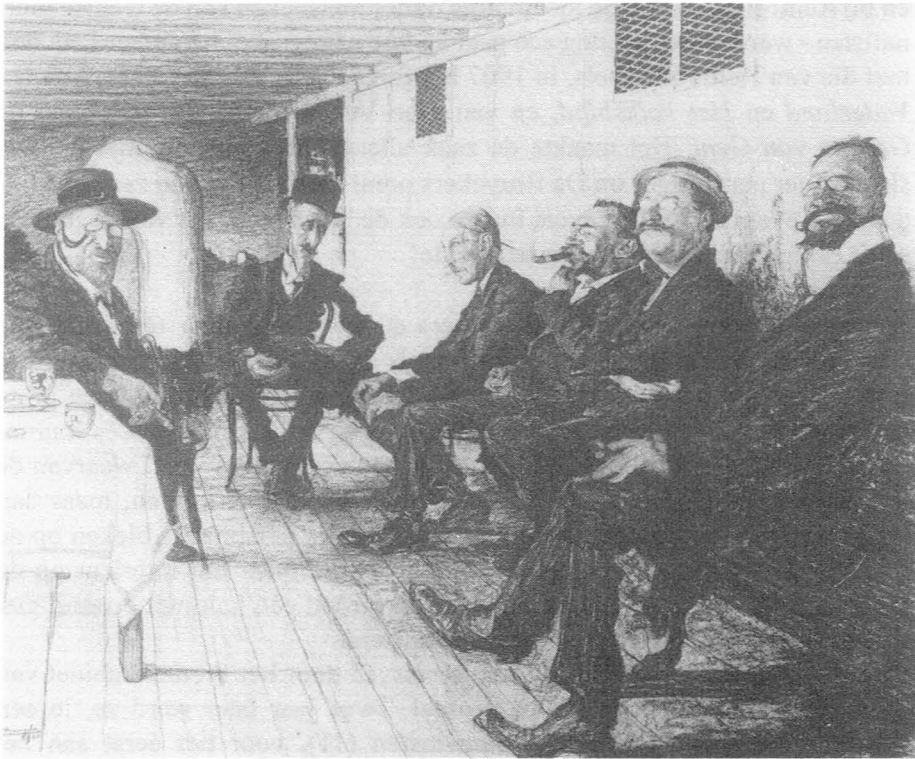
Afb. 1.

pedel en een hunner, zo ik het mij nog goed herinner, fungeerde als assistent bij een pillendraaier. Daarmee is het misterie van de afgebeelden, die velen menen te identificeren met Gentse journalisten (en welke penneridders!) m.i. gedeeltelijk opgelost."

Bij deze tekst plaatst Bonnel evenwel zelf twee voetnoten. De eerste noot luidt als volgt: "Diezelfde personages, met daarbij ook nog Juul, vormen de hoofdelementen van een schets van de Franssprekende Gentenaar, Franz Hellens: 'La Cuisine des fous' (7), waarin de auteur zijn reeds meer dan vrije verbeelding een meer dan vrije teugel laat."

De tweede voetnoot, die voor ons onderwerp belangrijker is, luidt: "Mevr. De Bruycker is het evenwel met mij (= Bonnel) niet eens en meent dat de voorgestelde papier- en pennehelden *wel degelijk journalisten zijn*. Namen geven kan ze echter niet." (8)

Tot zover dan de tekst van Dr. Bonnel, zoals hij die in "De Toerist" van 1956 publiceerde. Maar wie van beiden had gelijk: hij of Mevrouw De Bruycker? Stelt deze prent inderdaad "penneridders" voor (waarom anders die expliciete schrijversrequisieten pen en inktfles, nog afgezien van de titel zelf van de ets?) of gaat het integendeel om toevallige bezoekers in de pedelskeuken? Of gaat het om een "gemengd" gezelschap van b.v. drie journalisten en een andere, toevallige bezoeker? De vierde man, rechts op de prent, kan immers

T1   T2   T3   T4   T5   T6
Afb. 2.

maar moeilijk Emiel Van Vooren zelf voorstellen, want die zal toch wel, in zijn eigen keuken, geen bolhoed gedragen hebben... Enkele maanden later verscheen in hetzelfde tijdschrift "De Toerist" (9) een lezersbrief vanwege de zoon van een der afgebeelden, waarin Bonnells bewering werd tegengesproken.

Reeds lang geïntrigeerd door het probleem van een juiste identificatie van de afgebeelde personages, en daaromtrent in twijfel door de tegenstrijdige verklaringen van Dr. Bonnel en Mevrouw De Bruycker, werden we in 1985 in de tentoonstelling "Zo kwam Gent van de pers" andermaal met de ets van Jules De Bruycker geconfronteerd. In een paar kranten werd zijn ets "De Journalisten" toen afgedrukt, met daaronder de identificatie van de afgebeelde personages, m.n. "Filiep De Munnynck van *Het Volk*, Albert De Moor van *Le Bien Public*, Ferdinand Hardijns van *Vooruit* en Gustave Abel van *La Flandre Libérale*." Dus toch journalisten, alle vier nog wel, en heel concreet met name genoemd! Maar klopte dat alles wel? Onze twijfel bleef bestaan en bij verdere navraag - o.m. bij Paul De Baere, hoofdredacteur van *Het Volk*,

en bij Remi Broeckaert, de toenmalige ouderdomsdeken van de Gentse journalisten - werden we met nog een paar andere namen geconfronteerd, nl. ook met die van Henri Keurvels, in 1907 hoofdredacteur van de Gentse kranten *Vaderland* en *Het Volksblad*, en van Jean Verschuere, journalist van de *Gazette van Gent*. Het maakte de zaak alleen nog maar moeilijker: voor slechts vier personages op De Bruyckers prent niet minder dan zes gegadigden... Of eventueel zelfs zeven, indien ook de huisbewaarder van de universiteit Emiel Van Vooren nog meespeelde!

Maar er bleek, benevens De Bruyckers ets zelf, nog meer te zijn. Einde maart 1958, anderhalf jaar dus na Bonnells artikel in "De Toerist", werd in een veiling van het Paleis voor Schone Kunsten (10) te Brussel een grote tekening (48 x 58 cm) van Jules De Bruycker geveild, getiteld "Les Journalistes", gedateerd 1910 (afb. 2). Ze stelde zes personages voor, waarvan de middelste vier ook op de ets van 1907 bleken voor te komen, maar dan (uiteraard) in spiegelbeeld voorgesteld! Deze vier personages bleken op de tekening en op de ets nagenoeg identiek te zijn, maar het interieur op de tekening was wel heel anders, nl. als achtergrond een kale witte wand met tegen het plafond aan een drietal luchtroosters.

Deze tekening werd op die veiling verworven door het Prentenkabinet van de Koninklijke Bibliotheek van Brussel. Twee jaar later werd ze, in een tentoonstelling van dertig jaar aanwinsten (11), voor het eerst aan het publiek getoond. In de begeleidende catalogustekst stond te lezen: "De vier middelste personages komen voor in de gravure 'Journalistes', die door Le Roy (nr. 31) *ten onrechte 1907 gedateerd wordt. Men is het niet eens over de identiteit van de personages op de prent.*"

De confrontatie van de tekening van 1910 met de ets van 1907 roept dus inderdaad twee (of eigenlijk zelfs drie) vragen op:

1. het verschil in datering en de vraag of de ets dan niet naar de tekening werd gemaakt; daaruit trok het Prentenkabinet dan maar de (voorbarige?) conclusie dat de ets dus foutief gedateerd was door Le Roy...
2. de vraag naar de identificatie van zes i.p.v. vier personages; maar misschien was dit nu geen probleem meer aangezien het lijstje van de gegadigden precies zes namen bleek te bevatten; maar wie was dan wie?
3. gezien het onloochenbaar causaal thematisch verband tussen de tekening en de ets rijst de vraag waarom de ets twee personages minder telt dan de tekening; ongetwijfeld zal De Bruycker daarvoor wel een reden gehad hebben, maar welke?

Maar net zoals voor de beide eerste vragen kunnen we het hem ook voor de derde niet meer vragen, noch aan iemand anders die er toen nog bij was...

Beginnen we gemakshalve met vraag twee: wie was wie op de tekening? Bij ontstentenis van betrouwbare zegspersonen die de geportretteerden van 1907 zelf nog gekend hebben, blijft er maar één afdoend middel over om terzake zekerheid te hebben, nl. de afgebeelden een voor een te vergelijken met een (liefst zo eigentijds mogelijke) portretfoto. Een moeizaam opsporingswerk, in velerlei archieven, maar mede dank zij de medewerking van enkele bereidwilligen (12) konden we daar toch grotendeels in slagen.

We nummeren de personages op de tekening van links naar rechts van T1 tot T6 en de personages op de ets ditmaal van rechts naar links van E2 tot E5. De personages T2 en E2 corresponderen dan met elkaar en hetzelfde geldt ook voor T3 = E3, T4 = E4 en T5 = E5.

De rechterhelft van de tekening (T6, T5 en T4) blijkt het minst problemen te bieden inzake identificatie. We gaan hierbij van rechts naar links:

Het personage T6 is de journalist Albert DE MOOR van Le Bien Public (afb. 3). In 1907 was hij 44 jaar oud (13).

Het personage T5 of E5 is de journalist Filiep DE MUNNYNCK van Het Volk (afb. 4). In 1907 was hij 34 jaar oud (14).

En het personage T4 of E4 is de journalist Gustave ABEL van La Flandre Libérale (afb. 5). In 1907 was hij 41 jaar oud (15).

De portretfoto's, die we hierbij reproduceren, laten o.i. inzake identificatie der personages niet de geringste twijfel bestaan.

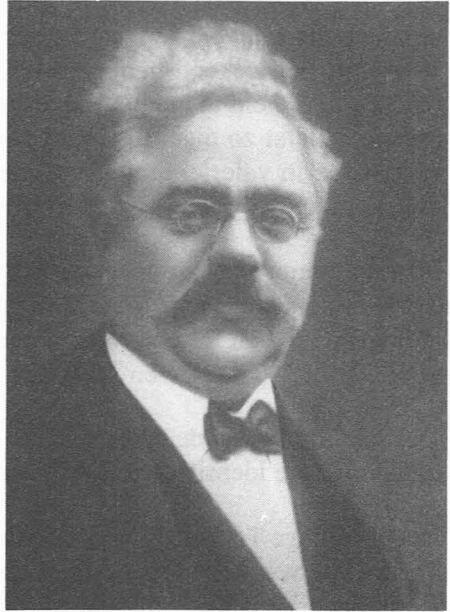
Voor de linkerhelft van de tekening, die ons iets meer problemen opleverde, beginnen we van links naar rechts.

De identificatie van het personage T1 (dat dus op de ets niet voorkomt) lijkt ons niet 100% zeker, maar we menen er toch Jean VERSCHUEREN, de hoofdredacteur van de Gazette van Gent (afb. 6), in te herkennen. Hij was toen ook ondervoorzitter van de Vlaamse Sectie van de Algemene Persbond. Als auteur schreef hij o.m. een bekroond drama "Filips van Artevelde". Was het daarom dat Jules De Bruycker op de tafel naast deze "Vlaamsgezinde" journalist-en-schrijver een kopje met een Vlaamse Leeuw erop neerzette? In 1907 was hij 55 jaar oud (16).

Dan blijven nog de personages T2/E2 en T3/E3 over, resp. de man met de bolhoed en de man met de pen achter het oor, de beide oudsten ook onder het zeskoppige gezelschap. Uit de voorraad namen van gegadigden, hiervoren opgesomd, blijven ons momenteel - benevens eventueel Emiel Van Vooren, die in 1907 58 jaar oud was - nog slechts twee namen over: die van Henri Keurvels (afb. 7), 55 jaar oud in 1907 (17), en die van Ferdinand Hardijns (afb. 8), slechts 43 jaar oud in 1907 (18). Hij is dus eigenlijk te jong om het

Afb. 3. Albert DE MOOR.

Afb. 4. Filiep DE MUNNYNCK.

Afb. 5. Gustave ABEL.

Afb. 6. Jean VERSCHUEREN.

Afb. 7. Henri KEURVELS.

Afb. 8. Ferdinand HARDIJNS.

personage T3/E3 te kunnen zijn, maar toegegeven: enige gelijkenis tussen foto en tekening/ets is beslist niet te ontkennen. En bij gebrek aan een beter alternatief zouden we desnoods Hardijns als "de man met de pen achter het oor" kunnen aanvaarden. Maar er is een overtuigend alternatief, dat ons voor de beide resterende figuren een sluitende oplossing aanreikt.

Die oplossing vonden we in de briefwisseling (19) tussen Jules De Bruycker en zijn Gentse vriend-en-mecenas René Van Herrewege, ingenieur-ondernemer (1870-1938).

In mei 1920 stuurde Van Herrewege een exemplaar van de ets "Les Journalistes" aan ... Gustave Eylenbosch, directeur van "Het Volk" (20). Enkele dagen later, op 30 mei, bedankt Eylenbosch voor deze ets met de volgende brief: "Je ne m'attendais pas à recevoir l'objet promis de si tôt. Il me plaît beaucoup et veuillez de ma part complimenter Mr. Jules De Bruycker, que je n'ai pas le plaisir de connaître. L'artiste a été finement inspiré à faire ressortir la différence de caractères, ou plutôt de tempéraments: d'une part *Mr. De Munnynck (kermisgezicht)*; d'autre part *l'ancien secrétaire communal et moi (figures de carême)*. Je ne manquerai pas de me souvenir de lui dans mes prières. Et vous, combien je vous remercie pour la délicate attention à me fournir une eau-forte qui rend ma frimanke (?) - contrairement aux désirs chers aux enfants - *comme si j'étais sur le point de rendre mon âme*. Merci, merci beaucoup. Votre tout dévoué G. Eylenbosch." (Afb. 9)

Cher ami

Je ne m'attendais pas à recevoir l'objet promis de si tôt. Il me plaît beaucoup et vaill. de ma part compliment Mr Ides de Fugère, que je n'ai pas le plaisir de connaître.

L'artiste a été finement inspiré à fine ressortir la différence de caractères, ou plutôt de tempérament: d'une part Mr de Mounyvet (Lemignier); l'autre part l'ancien secrétaire communal et trois figures de cadavre. Je ne manquerais pas de me souvenir de lui dans mes prières.

Et vous, combien je vous remercie pour la délicate attention à me fournir une couverture qui vaut ma signature - contrairement aux soins et aux enfants - comme si j'étais sur le point de perdre mon âme.

Merci, merci beaucoup

Votre tout dévoué

G. Luyckx

30/5/20

Afb. 10. Gustave EYLENBOSCH.

Het probleem is dus opgelost: de twee figuren rechts op de ets van 1907 - met hun "vastengezicht" in contrast met het "kermisgezicht" van Filiep De Munnynck en het even welgedane gezicht van de sigaar-rokende Gustave Abel - zijn resp. Gustave EYLENBOSCH met de pen achter het oor (afb. 10), toen 51 jaar oud, en de toenmalige stadssecretaris van Gent, advocaat Aimé DE BRUYCKER, 52 jaar oud (21). Dat het inderdaad ascetische gezicht van Eylenbosch nu precies iemand uitbeeldt die "stervensgereed" is, mogen we wel als een lichte overdrijving beschouwen. De stadssecretaris-met-bolhoed is wel ook duidelijk van de ascetische observantie...

Maar nu het probleem van de identificatie van de voorgestelde personages definitief opgelost is, rijst een andere vraag: hoe komen deze diverse personages - vier journalisten, een dagbladdirecteur en een stadssecretaris - terecht op eenzelfde tekening? Wat bracht hen samen? Het is de datum van de ets, 1907, die ons de oplossing aanbrengt. Op 23 april 1907 immers werd stadssecretaris De Bruycker door de Gentse Gemeenteraad gehuldigd voor zijn 25-jarig ambtsjubileum. Dat moet de aanleiding geweest zijn voor een ontmoeting van de jubilaris met enkele journalisten. Waar deze ontmoeting

plaats heeft gehad, is moeilijk uit te maken. Tekening en ets geven immers een totaal verschillend "interieur" te zien en wat daarvan is te boeken op de rekening van Jules De Bruyckers eigen verbeelding? Of had de ontmoeting plaats in de kelder van de universiteit in de Voldersstraat bij Emiel Van Vooren? Dat zou de aanwezigheid van Jules De Bruycker als getuige van deze ontmoeting kunnen verklaren...

Waar de ontmoeting echter ook plaats had, Jules De Bruycker moet erbij geweest zijn. En hij moet daarvan een tekening gemaakt hebben, in 1907; daarop kwamen zes personages voor. Naar die oorspronkelijke tekening (die overigens op dat ogenblik best niet veel meer dan een voorlopige schets kan geweest zijn) heeft hij dan, ook in 1907, zijn ets gemaakt; wel heeft hij - om welke reden dan ook - de buitenste twee figuren (Jean Verschueren en Albert De Moor) niet mee opgenomen.

Pas in 1910 heeft hij dan de oorspronkelijke tekening van 1907 (met de zes personages) verder afgewerkt tot een volwaardige zelfstandige tekening en ze dan pas ook gesigneerd en gedateerd. De conclusie van het Prentenkabinet dat de ets "ten onrechte 1907 gedateerd wordt", is een voorbarige en foute conclusie.

Wat we hierboven als de vermoedelijke reconstructie van het ontstaansproces van tekening en ets vooropstelden, is meer dan slechts een hypothese. Uit onze studie van talrijke andere van De Bruyckers etsen en tekeningen (en uit de lectuur van zijn briefwisseling) is ons immers duidelijk geworden dat De Bruycker zijn etsen vaker naar onvoltooide tekeningen maakte en dat hij pas na de realisatie van een ets de daaraan beantwoordende tekening voltooide. Dit was b.v. ook het geval met een aantal in Engeland gemaakte oorlogstekeningen, waarvan de etsen al in 1916 of 1917 werden gerealiseerd, maar waarvan de tekeningen pas in 1919 hun definitieve afwerking (en datering) kregen. Iets vergelijkbaars moet gebeurd zijn met de ets van 1907 en de tekening van 1910.

Of de zoveelste herhaling van de geschiedenis van de kip en het ei, met de vraag wat er het eerst was... Jules De Bruycker zou erom hebben kunnen lachen!

Dr. Paul HUYS
Drongen, 5.9.94

NOTEN

1. Tot op de vooravond van WO I beschouwde Jules De Bruycker het aquarelleren als zijn voornaamste artistieke activiteit. In de "Wegwijzer der Stad Gent" (jaargangen 1902 tot 1914) staat hij, onder de kunstschilders, telkenjare als "aquarellist" genoteerd.

2. Grégoire Le Roy, "L'Oeuvre gravé de Jules De Bruycker" (Brussel, G. Van Oest, 1932), blz. 31-34, nrs. 1 tot 31.
3. G. Le Roy, a.w., blz. 34, nr. 31 (zinkplaat; 0.265 x 0.37; niet genummerde oplage, waarvan het juiste aantal exemplaren niet bekend is).
4. Zie "De Toerist", jrg. 35, nr. 18 (16 sept. 1956), blz. 633-646.
5. Peter - officieel Petrus Julius Joannes - Bonnel (°Oostende 12 okt. 1889) studeerde vanaf 1908-09 Germaanse filologie aan de Gentse rijksuniversiteit (inschrijvings-rolnummer 40.367). Tijdens zijn tweede universiteitsjaar (in 1910) leerde hij JDBr bij Emiel Van Vooren kennen. In oktober 1912 behaalde P.J. Bonnel met onderscheiding het doctoraat in de letteren en wijsbegeerte (Germaanse filologie). (Archief R.U.G., dossiers 4A4/1 en 4A4/16). Vanaf 1915 was Bonnel in Londen, waar hij De Bruycker in diens atelier vaak bezocht en hem bij het ontwikkelen van zijn etsen wel eens assisteerde.
6. Over Emiel Van Vooren (Waarschoot, 7 juli 1849 - Gent, 21 okt. 1921) zie de bijdrage van R. De Vriendt-Mores en R. Van de Walle, "Emile Van Vooren, huisbewaarder en beschermheer van Gentse kunstenaars (Jules De Bruycker, Franz Hellens, Georges Van de Walle e.a.)", in: Oostvlaamse Zanten, jrg. 55, nr. 2 (1990), blz. 95-104; op blz. 97 het portretschilderij "Home de notre ami Emile (Van Vooren)" door Jules Verwest van 1909.
7. Franz Hellens (pseud. van Frédéric Van Ermengem, 1881-1972) publiceerde "La cuisine des fous" in de verzamelbundel "Les Hors-le-Vent" (Brussel, 1909), p. 25-75. Jules De Bruycker wordt er ten tonele gevoerd op p. 40 e.v. In 1906 debuteerde hij met "En ville morte", geïllustreerd met 12 tekeningen van De Bruycker.
8. "De Toerist", jrg. 35, nr. 18 van 16 sept. 1956, blz. 634.
9. "De Toerist", jrg. 36, nr. 4 van 16 febr. 1957, blz. 132: lezersbrief van L. De Munnynck (Reigerstr. 11C, Gent), dd° 30 nov. 1956. Hij identificeert de vier personages op de ets als Filiep De Munnynck (zijn vader), Albert De Moor, Cies (sic) Verschuieren en - misschien - pedel Emiel Van Vooren.
10. Ventes au Palais des Beaux-Arts de Bruxelles, 27, 28 & 29 mars 1958, Collection d'un bibliophile éclectique. Deuxième partie: Estampes, Dessins, Documents, Aquarelles, Tableaux. Important Ensemble de dessins et d'aquarelles de Jules De Bruycker. (Paul Van der Perre, Libraire-Expert du PBA, 21, rue de la Régence, Bruxelles), blz. 11, lot nr. 78, met afb. op de binnenzijde van de achterkast van de veilingcatalogus.
11. Het Prentenkabinet. Dertig jaar aanwinsten 1930-1960 (Brussel, Kon. Bibl., 1961), blz. 82, catal. nr. 223 (Crayon-gras-tekening: sign. & dat. 1910; 483 x 583 mm).
12. We danken van harte voor hun medewerking Dr. Jan De Maeyer (KADOC, Leuven: foto's Albert De Moor en Gustaaf Eylenbosch), Paul De Baere (Het Volk, Gent: Foto Filiep De Munnynck), Lode Hoste (AMSAB, Gent: foto Ferd. Hardijns) en Marc Somers (AMVC, Antwerpen: foto Henri Keurvels).
13. Albert De Moor (Gent, 29 nov. 1863 - 29 nov. 1926). Zie Annuaire Illustré de la Presse Belge, Ire Année (Brussel, Impr. Ch. Bulens, 1908), blz. 15: "De Moor, Albert, 19, rue aux Tripes, rédacteur au Bien Public. - Tél. 44."
14. Filiep (eigenlijk Philippe Octave) De Munnynck (Gent, 5 okt. 1873 - 10 dec. 1925), beeldhouwer (!) van opleiding, was van 1896 tot 1905 redacteur en van 1905 tot aan zijn dood hoofdredacteur van Het Volk. Hij werkte af en toe ook mee aan de franstalige katholieke krant Le Bien Public. In 1921 werd hij in de Gemeenteraad van Gent verkozen en werd op 24 okt. van datzelfde jaar reeds schepen van handel, nijverheid en openbare gezondheid. Benevens zijn journalistiek werk voor Het Volk schreef hij o.m. een toneelstuk in 5 bedr. "Een held. Schets uit den schoolstrijd van 1879-1884" (Gent, Siffer, 1903) en een prozawerk "Zielengloed. Bijbelsche vertelling" (Maldegem, De Lille, 1906). Hij schreef (en vertaalde of adapteerde) ook feuilletonromans, zoals "De Commune van Parijs", "Het duister geheim", "De misdaad om 't geld", "Het teeken des Kruises" (naar het Engels), "Liefdestrijd", "Eén man, één woord" en "De stomme ge-

- tuige" (naar het Italiaans). Zie "Annuaire Illustré de la Presse Belge", 1re Année (1908), blz. 225, met foto op blz. 7 (als secretaris van de 'Section des Flandres' van de 'Association de la Presse'). Ook vermeld in Lionel Bertelson, "Dictionnaire des journalistes-écrivains de Belgique" (Bruxelles, Section bruxelloise de l'Association Générale de la Presse Belge, 1960), blz. 39. Zie verder nog R. Rock, "Het Volk 1891-1951. Gedenkboek 60 jaar Het Volk" (Gent, Het Volk, 1951), blz. 83-84 en 128-129.
15. Gustave Abel (Gent, 24 dec. 1866 - Ukkel, 1945), advocaat, schrijver en journalist, was dr. juris van de U.L.B. Hij leidde het Gents tijdschrift *Commerce et Industrie* en was tot kort voor WO I hoofdredacteur van *La Flandre Libérale* en na WO I gedurende enkele jaren (1922-25) hoofdredacteur van *L'Indépendance belge*. In juni 1904 werd hij in Gent tot provincieraadslid verkozen. Hij was ook secretaris van het Nationaal Comité van de Liberale Partij. Hij publiceerde talrijke brochures over sociologie en politiek (o.a. "Le rôle du Libéralisme", "Socialisme et Socialistes", "Les syndicats neutres", "La question des langues", 1914), maar ook literair werk, o.a. een studie over Sainte-Beuve ("Le labeur de la prose", 1891) en toneelstukken, waarvan het meest succesrijke, "Les forces ennemies", op 2 april 1910 in de Gentse Schouwburg (= Opera) werd opgevoerd door acteurs en actrices van de Comédie Française. *La Flandre Libérale* van 4 april 1910 schreef hierover als volgt: "Une première d'auteur belge à Gand. C'est devant une salle archicomble qu'a eu lieu, hier samedi, au Grand-Théâtre, la première représentation de 'Forces ennemies', comédie en trois actes de notre très distingué confrère M. Gustave Abel, directeur de la 'Flandre Libérale'. Cette oeuvre, habilement conçue et charpentée, d'une superbe envolée littéraire, d'un passionnel sentimentalisme, a obtenu un brillant succès. On a fait fête à l'auteur et à ses talentueux interprètes, Mmes Geniat et Robinne, MM. Finaux, Le Rey et Dessonnes, tous de la Comédie-Française. A la chute du rideau, auteur et interprètes ont été rappelés à plusieurs reprises." In 1907 was Gustave Abel als advocaat gevestigd in Nieuwland 4 in Gent. Omstreeks 1914 verhuisde hij naar Etterbeek en later naar Ukkel. Van 1910 tot 1921 had hij (ook) een buitengoed in de Kasteelstraat 4 te Gentbrugge. Hij publiceerde zijn memoires onder de titel "Le livre de mes illusions" (1930). De Universiteitsbibliotheek van Gent bezit veel van zijn publicaties en een aantal brieven van hem aan Prosper Claeys (1900-05), Ferd. Vanderhaeghen, Paul Frédéricq e.a. Zie "Annuaire Illustré de la Presse Belge", 1re Année (1908), blz. 224, met foto op blz. 124. Zie ook Lionel Bertelson, a.w. (1960), blz. 11. Gustave Abel is ook vermeld in de Grote Nederlandse Larousse Encyclopedie (Hasselt, Heideland, 1971), I, 169 en in Paul Legrain, *Le Dictionnaire des Belges* (Brussel, 1981), blz. 7.
16. Jean Baptiste Verschuere (Gent, 13 okt. 1851 - 12 april 1916) was in 1907 hoofdredacteur van de *Gazette van Gent*. In het bevolkingsregister wordt hij omstreeks 1889 vermeld als opsteller van het "Volksblad" en herbergier, in het bevolkingsregister 1891-1900 als dagbladschrijver en winkelier in papier en in dat van 1911 als dagbladschrijver en letterkundige. Als letterkundige publiceerde hij een aantal toneelwerken o.a. de drama's "Philips van Artevelde" (1879), "Een schrikkelijk geheim", "Is hij plichtig?" en "Jan de Sutte", de komedies "Per aankondiging", "Look in den meersch", "De tweede vrouw" en "Sint-Thomasdag", het zangspel "De waternim" (1887) en de vaudeville "De bende van Jef" (1889). Zie "Annuaire Illustré de la Presse Belge", 1re Année (1908), blz. 124 en 228, met foto op blz. 7 (als ondervoorzitter van de 'Section des Flandres' van de 'Association de la Presse'). In 1907 woonde hij in de Nassaustraat 29.
17. Henri Keurvels (Gent, 1852-1933) was hoofdredacteur van een paar Gentse kranten, nl. van het liberaal volksgezinde "Vaderland" en van het "Volksblad", en werkte ook voor "La Flandre Libérale" en voor het "Liberaal Weekblad" te Sint-Niklaas. Als auteur publiceerde hij o.a. "Recht voor de vuist", "Servaas van Steelandt", "Een bloedig raadsel", "Naar Argentina", "Vlaanderen te vuur en te zwaard" en "Romeo en Juliette". Zie "Annuaire Illustré de la Presse Belge", 1re Année (1908), blz. 226, en ook Lionel

- Bertelson, a.w. (1960), blz. 74. Zie verder nog Keurvels' jeugdherinneringen in "Ghendtsche Tydinghen", jrg. 6, nr. 3 (15 mei 1977), blz. 115-120.
18. Ferdinand Hardijns (Gent, 1864-1927) was tot 1880 "bomsleper" in de "Société Linière de la Lys". Op 24-jarige leeftijd werd hij eerste partijsecretaris van de B.W.P. Enkele jaren later ging hij werken in de Coöperatieve van de S.M. Vooruit en ten slotte bij de krant "Vooruit", waarvan hij eerst redacteur en nadien hoofdredacteur werd. In 1895 trad Hardijns, samen met Anseele, Van Beveren e.a. voor de eerste maal in de Gentse Gemeenteraad waarvan hij lid bleef tot 1926. Als journalist schreef hij diverse brochures, o.a. "De vakverenigingen in de Werkersbeweging" (1903), "Waarom ik socialist ben" (1905), "De werkmensen zijn nooit content" (1906) en "Leve de commune" (1914).
  19. Bewaard in privé-bezit.
  20. Gustaaf J.K. Eylenbosch (Gent, 1856-1939), letterzetter en corrector, kwam via het drukkersberoep tot de sociale beweging en de journalistiek. In 1891 was hij stichter en eerste hoofdredacteur van het dagblad "Het Volk", waarvan hij nadien ook directeur werd. In 1895 werd deze voorman van de christelijke werkliedenbeweging lid van de Gemeenteraad, in 1912 eerste voorzitter van het Landelijk Verbond der Christelijke en Vrije Vakbonden (sinds 1923: ACV) en in 1922 provinciaal senator. Hij publiceerde o.m. "Les ouvriers belges en France" (= de seizoenarbeiders in Noord-Frankrijk voor wie hij een speciale editie van zijn dagblad, "Het Vlaamsch Kruis", oprichtte), "Le mouvement syndical en Allemagne", "De Belgische Volkbond. Beknopte geschiedenis 1891-1920" en "Vijftig jaar sociale, politieke, katholieke actie 1884-1934". Over Eylenbosch zie "Nationaal Biografisch Woordenboek", dl. II (1966), kol. 211-214 en "Encyclopedie van de Vlaamse beweging", dl. I (1973), blz. 491.
  21. Aimé François De Bruycker (Dendermonde, 14 juli 1855 - Gent, 13 aug. 1941), zoon van Casimir en van Adeline De Kever, echtgenoot van Louise Alphonsine Gantrelle, advocaat, werd stadssecretaris van Gent in 1882 en bleef in dit ambt tot einde juni 1919, toen hij werd opgevolgd door N. Heins. Op 22 april 1907 werd hij door de Gentse Gemeenteraad gehuldigd voor zijn 25-jarig ambtsjubileum (zie La Flandre Libérale van 24 april 1907). Aimé De Bruycker woonde aanvankelijk in de Keizer Karelstraat 58 en van omstreeks 1890 af in de Van Eyckstraat 54 (later 50), waar hij overleed in zijn 87e levensjaar: overlijdensaangifte (nr. 2177 van 14 aug. 1941) door zijn schoonzoon Georges Struye, 59 jaar oud, nijveraar te Sint-Martens-Latem, Heidebergenstraat 2, en door zijn dochter Henriette De Bruycker, 48 jaar oud, zonder bedrijf, wonende te Luik, Marcelliskaai 7. Het Stadsarchief Gent bezit geen enkele foto van deze man, die gedurende 37 jaar de "eerste stadsambtenaar" van Gent was.